

σες. Οὔτε καὶ ρὸ γι' αὐτὲς ἔχουμε, οὔτε δρεῖν. 'Ο κόπος μας ἡς πάει ἀλλοῦ. Γλῶσσα θὰ μεταχειρίζομαι στοιχεῖα αὐτὴ ποὺ ἔχουμε καὶ μιλοῦμε. Αὐτὴ μας σώνει, ἄλλη δὲ χρειαζόμαστε. "Ο, τι κι ἂν θέλουμε νὰ ποῦμε, μ' αὐτὴ θὰ τὸ λέμε. "Οποιος λέει πῶς μᾶς χρειαζεται ἄλλη γλῶσσα καλλίτερη. Λέει ψέματα. Τὸ κράτος δὲ θὰ προκόψει μὲ τὰ σκολεῖα καὶ τάρχαια γράμματα. Μὲ τὸ νὰ λέμε καὶ νὰ ξαναλέμε πῶς δὲ Περικλῆς εἶταν παπούλης μας καὶ πῶς εἰς τὰν μεγάλος ἀνθρωπος, δὲν πάει νὰ πῆ πῶς καὶ μεῖς εἴμαστε ἡ γινήκαμε μεγάλοι. Τὸ κράτος θέλει στρατὸ καὶ στόλο. Τ' ἄλλα δὲλαι εἶναι κουρουφέζαλα. Ναὶ, ἡ Μεγάλη Ἰδέα εἶναι φαντασία καὶ γι' αὐτὸ ἔπεισε στὴν ὑπόληψή μας, ἀλλὰ βέβαια μένει ἡ πργματικότητα δὲτι πολλὰ ἐλληνικὰ χώματα εἶναι σκληρώμενα στὸν Τούρκο καὶ πρέπει νὰ ξεσκλεχωθοῦν καὶ νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴ μικρὴ Ἑλλάδα. Γιατὶ οὔτε ἡ κλασικὴ Ἑλλάδα μὲ τὰ κλασικὰ της σύνορα (ποὺ τὰ φύλαγε σὰν Κέρθερος ὁ στενόμυχλος Δημοστένης) εἶναι κανένα πρότυπο γιὰ τὴ σημερινὴ Ἑλλάδα, οὔτε πάλε ἡ ἀπέραντη βυζαντινὴ αὐτοκρατορία μὲ τὰ ἀνχριθμητα ἔθνη της μπορεῖ νὰ γίνει παράδειγμα γιὰ μιὰ τωρινὴν Ἑλλάδα. 'Η δική μας ἡ τωρινὴ Ἑλλάδα θέλει: σύνορα ἐκεῖ ποὺ τελείνει ἡ Ἐλληνικὴ φυλή. Γιὰ νὰ φτειαστῇ ἡ Ἑλλαδα αὐτὴ χρειαζεται νὰ δουλέψουμε. 'Η ἐλευτερία δὲν πέφτει: ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σὰν τὸ μάνα. Τι περιμένουμε; 'Απὸ τώρα πρέπει ν' ἀρχίσουμε γάδιαλεύουμε, δοῦλοι κ' ἀλεύτεροι, γιὰ νὰ ἐνωθῇ ἡ φυλὴ μας σ' ἕνα κράτος Μὰ καὶ οἱ νόμοι καὶ τὰ συστήματα ποὺ μᾶς φόρτωσαν ἐμάς τους Ἐλλαδί-ες, οἱ πρώτοι καὶ οἱ κατοπινοὶ μας νομοθέτες — νομοθέτες θεότυφλοι — εἰναὶ στραβά καὶ ἀνάποδα. Σύντιψαν τὴν αὐτοδιείκηση ποὺ ὅπαρχε χειλιάδες χρόνια καὶ μᾶς ἔντυσαν μὲ ρούχα ποὺ δὲ μᾶς ἔργονται. Γιά, δὲς ἀνοίξουμε τὰ μάτια μας νὰ δοῦμε. 'Οταν ἥρθην καὶ μᾶς πλάκωσαν οἱ βικαρέζοι κι ἄλλοι νόμοι, τι εἴχαμε; Βίχαμε κοινότητες καὶ τοπικὴ αὐτοδιείκηση. 'Ας δοκιμάσουμε, τώρα ποὺ ἀνοίξαμε τὰ μάτια μας νὰ ξαναφτείσουμε κείνο ποὺ ἔτσι ἀστόχηστα κλωτσοπατήσαμε τότε. 'Ας ἀφήσουμε νὰ ξαναρυτρώσουμε μονάχες τους οἱ κοινότητες....»

Καὶ ἔτοι καὶ σ' ὅλα τ' ἄλλα. 'Η γλωσσικὴ ἀλλαγὴ φέρνει κι ἄλλα κρυφὰ κουτούρια — χρυσά κι ἀτίμητα κουτούρια — σ' ὅποιον τὴν παθαίνει. 'Η δημοτικὴ γλῶσσα εἶναι μιὰν ἀρρώστια — χρυσή καὶ ἀξιαγάπητη ἀρρώστια — ποὺ δὲν ἔρχεται μονάχη, παρὰ φέρνει μαζί της χίλια μύρια καλά, σέρνει σωρούς κι ἀρμαθίες τὶς ἰδέες, τὶς ἀντίτηψες, τὰ φῶτα, τὶς σκέψες, τὰ αἰσθήματα — κανιούργια, δροσερά, ἀνοιξάτικα καὶ τί ἐμορφα! Τέτοια εἶναι ποὺ μόνο νὰ τὰ συγκρίνεις μὲ τοὺς σωρούς καὶ τοὺς μεγαλόπρεποὺς σύγκους τῆς ἀρχαιοπρέπειας τῶν περασμένων γενεῶν, ἀμέσως διαγνώνεις πῶς τοῦτα εἶναι ψόφια, ἐνῶ τὰ σημερινὰ εἶναι ζωταρά. Καὶ ἀγθέλει ρώτη

μα τὶ εἶναι καλλίτερο ἀπ' τὰ δυσ, ἡ ζωὴ γιὰ ἡ νέντρα, δὲς βρεθῆ κανεὶς νὰ πῆ πῶς καλλίτερη ἔχει τὴν νέκρα, τὴν ἀρχαιόπρεπη, κι ἀς ἔρθει ἐδῶ μπροστά μου νὰ τὸ μολογήσει — νὰ τὸν ὄνομάσω εὐτὺς καὶ ἡσυχα ἦσυχα «Ψωφίμι!»

Νά πῶς τὸ γλωσσικὸ ζήτημα δὲν εἶναι ξερὰ ξερὰ γλωσσικὸ ζήτημα, παρὰ εἶναι κοινωνικὸ ζήτημα. Πιστεύω πῶς οἱ ἔνθρωποι ποὺ θὰ πρωτοστατήσουν στὸ ἔθνος μας, σὲ τούτη τὴν γενιὰ — δηλαδὴ στὴ γενιὰ ποὺ φύτωσε ὑστερα ἀπὸ τὸ 97 — θὰ εἶναι δῆλοι ἡ δημοτικής δηλωμένοι, ἡ ἔτοιμοι γιὰ νὰ δεχτοῦν τὴ ζωτανή, τὴ δημοτικὴ γλῶσσα.

26 τοῦ Νοέμβρη 1907.

ΙΔΑΣ

ΑΠΟ ΠΑΛΙΑ ΣΕΡΤΑΡΙΑ

ΤΑ ΚΑΛΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Σάν ἀρχισα νὰ πρωτομελετῶ τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ, καὶ νὰ πρωτοθαμάξω τὸν θησαυροὺς του, εἶπα: 'Ανόητοι ἐμεῖς οἱ ρωμοί. Τόσα καλὰ νάχουμε στὸν κάμποντας καὶ στὰ βουνά μας, καὶ νὰ μὴν ταξιδεύουμε κάθε λίγο νὰ τὰ χαροῦμε κι ἀπὸ κοντά. Άίχως ἄλλο τὸν οὐρανὸ σὰν τὸ μάνα. Τι περιμένουμε; 'Απὸ τώρα πρέπει ν' ἀρχίσουμε γάδιαλεύουμε, δοῦλοι κ' ἀλεύτεροι, γιὰ νὰ ἐνωθῇ ἡ φυλὴ μας σ' ἕνα κράτος Μὰ καὶ οἱ νόμοι καὶ τὰ συστήματα ποὺ μᾶς φόρτωσαν ἐμάς τους Ἐλλαδί-ες, οἱ πρώτοι καὶ οἱ κατοπινοὶ μας νομοθέτες — νομοθέτες θεότυφλοι — εἰναὶ στραβά καὶ ἀνάποδα. Σύντιψαν τὴν αὐτοδιείκηση ποὺ ὅπαρχε χειλιάδες χρόνια καὶ μᾶς ἔντυσαν μὲ ρούχα ποὺ δὲ μᾶς ἔργονται. Γιά, δὲς ἀνοίξουμε τὰ μάτια μας νὰ δοῦμε. 'Οταν ἥρθην καὶ μᾶς πλάκωσαν οἱ βικαρέζοι κι ἄλλοι νόμοι, τι εἴχαμε; Βίχαμε κοινότητες καὶ τοπικὴ αὐτοδιείκηση. 'Ας δοκιμάσουμε, τώρα ποὺ ἀνοίξαμε τὰ μάτια μας νὰ ξαναφτείσουμε κείνο ποὺ ἔτσι ἀστόχηστα κλωτσοπατήσαμε τότε. 'Ας ἀφήσουμε νὰ ξαναρυτρώσουμε μονάχες τους οἱ κοινότητες....»

Καὶ ἔτοι καὶ σ' ὅλα τ' ἄλλα. 'Η γλωσσικὴ ἀλλαγὴ φέρνει κι ἄλλα κρυφὰ κουτούρια — χρυσά κι ἀτίμητα κουτούρια — σ' ὅποιον τὴν παθαίνει. 'Η δημοτικὴ γλῶσσα εἶναι μιὰν ἀρρώστια — χρυσή καὶ ἀξιαγάπητη ἀρρώστια — ποὺ δὲν ἔρχεται μονάχη, παρὰ φέρνει μαζί της χίλια μύρια καλά, σέρνει σωρούς κι ἀρμαθίες τὶς ἰδέες, τὶς ἀντίτηψες, τὰ φῶτα, τὶς σκέψες, τὰ αἰσθήματα — κανιούργια, δροσερά, ἀνοιξάτικα καὶ τί ἐμορφα! Τέτοια εἶναι ποὺ μόνο νὰ τὰ συγκρίνεις μὲ τοὺς σωρούς καὶ τοὺς μεγαλόπρεποὺς σύγκους τῆς ἀρχαιοπρέπειας τῶν περασμένων γενεῶν, ἀμέσως διαγνώνεις πῶς τοῦτα εἶναι ψόφια, ἐνῶ τὰ σημερινὰ εἶναι ζωταρά. Καὶ ἀγθέλει ρώτη

ἐπειτα νὰ στολιστοῦν κ' οἱ κοπέλλες καὶ νὰ στήσουν χορὸ μαζὶ μὲ τοὺς καλοὺς τους, — τάνιστοροῦνται δλα αντὰ καὶ πήγαινα νὰ μεθήσω ἀπὸ τὴ χορά μου, ποὺ εἰτύχησα τέλος νάρθω καὶ νάπολικω τέτοια καλὰ στὴν πατρίδα τους μέσα, ζωταρά σὰν τὰ ψάρια στὴ θάλασσα, κι δχι πλαστὰ καὶ ζογραφιστὰ καθὼς τὰ βλέπονται στὰ δηγήματα μέσα.

Κι ἀπάγω σ' αντὰ τὰ δνειράδατο, φτάνουμε στὸν χωριοῦ τὴν ἀπερι καὶ μπαίνουμε μέσα, μέρα μεσημέρι.

Εἶτον 'Αποίλης μήνας, κ' ἔβρεξε, λέει, ποὺ βαριὰ τὶς προάλλες.

Τῷβλεπα πῶς ἔβρεξε δυνατά. Τὸ πιτάμι ποὺ χωρίζει σὲ διὰ τὸ χωρὶού εἴτανε θολὸ καὶ μεγάλο. Κατὰ τὸ μέρος μάλιστα πούληρε πὰ περάσω εἴτον τόσο ξαπλωμένα τὰ νερά, ποὺ καταντοῦσε πὰ λιμνή. 'Αλίθια πῶς είχε γιοφύρι παρακάτω, μὰ ἐμεῖς ἀπὸ γιοφύρι ἀνάγκη δὲν εἴχαμε. Βλέπεις, οηχὸ τὰ νερά. 'Εποι μᾶς εἴπανε μερικὲς χώριοντες ποὺ στεκόντανε στὶς πόρτες τους, καὶ μὰ μᾶς κοιτάζανε, μὰ βλεπόνταν ἀνάμεσά τους σὰν παράξενα. Θάλεγα μαρτιναὶ εἰς λικια, μόνη ποὺ τὸ γνώριζα απὸ τὴν περιγραφὲς ποὺ διάβασε πῶς μαριούλες στὰ χωριὰ μὲ τὸν ξένους δὲν ἔχει, ἐκεὶ ἀλλὰ ἀπὸ φιλοξενία δὲν έχειν. Κεντῶ λοιπὸν τὸ μονλάρι, κ' ίσια μέσα στὸ νερό. 'Ο ἀγωγάτης μου, ἀράγκη νὰ μπῃ στὸ νερό δὲν είχε αὐτὸς, οπίλωσε δπὸ κάπι τειχία στὸ πλάι του πέρασε, καὶ πρὶ νὰ διαβῶ ἐγὼ ἀπὸ τὸ μισὸ τὸ λιμάνι, οὐτὶς στεκότανε ἀπὸ τὴν ἀλλή μεριὰ καὶ μὲ πρόσμενε. 'Αξαρία δημας σταματάει τὸ μονλάρι, καὶ δὲ θέλει νὰ πάη δημπρός.

Τοῦ δίνω μὰ μὲ τὴ βέργα, μὰ τὸ ζῶ, φρονιμώτερο ἀπὸ μέρα, γυρίζει σιγὰ σιγὰ καὶ κάμψει νὰ κόψη βόλτα. 'Αρχινοῦντες τότες γέλουα καὶ φωνὲς μέσα στὴ γειτονιά. Σὰ νὰ μὲ τρόμαξαν αὐτὲς οἱ φωνές. Συνέχεια γοιαδό νοιάδω καὶ πῶς γυρίζονται τὸ μονλάρι δὲν πατοῦσε στὴ γῆς, παρὶ κολυμποῦσε!

Φρόγκιο μουλοράμι μου! "Υστερὸς ἀπὸ τὶς βεργὲς πονφαγες, δὲν ἀλλάξει γνώμη παρὰ πῆγες κατὰ τὸ νερό σου πεφύλι καὶ μὲ γλύτωσες, ἀν δχι ἀπὸ πνίξιμο, δίχως ἀλλὸ ιτιδ παράκαιρο λουτρὸ καὶ ἀπὸ πούντα.

Κι δ' ἀγωγάτης; Ηγήδηκε δένστυχος μὲς στὸ νερό, κ' ἥρθε κι αὐτὸς κολυμπάντως νὰ μὲ γλυτώσῃ. Τότες δὲ σκάσαε στὶς γέλοια οἱ ἀθῶντες μου οἱ χωριατοπούλες!

M' ἔβγυλε δξω τὸ μουλοράμι καὶ στάθηκε στὸν

ΑΝΤΑΡΤΗΣ^{*}

(ἀπόσπασμα)

'Ο γιατρὸς τοῦ τάγματος, κοντόχοντρος, μισόκοπος ἄντρας, παρουσιάσθηκε ἀξαρνα κ' ἔκοψε τὴν συνέχεια τοῦ λοχαγοῦ.

«Έλα, γιατρέ! τοῦ φώναξε, ἀνασηκωνόμενος μὲ προσδοκία δὲ τελευταῖς, «μᾶς φέρνεις τίποτα χαμπέρικα;»

«Τι νὰ σᾶς φέρω!» ἀπάντησε σὰν ἀδιάφορα δὲ γιατρός.

«Ο ταγματάρχης μᾶς τὶ λέει; «Εμαθε τίποτα; «Άκουν ποὺ πολεμάνε;»

«Ἐνα σούφρωμα τῶν χειλιῶν, ποὺ παρκμόρφωσε

σὲ ἔψη ἔσσου τὸ μακριείδερο, ἀπλυτο τὶ ἀχτέν. στὸ πρόσωπο τοῦ γιατροῦ, ἔδωσε τὴν ἀπαντήση.

«Κ' οἱ λαβωμένοι σὺν τὶ κάκουν;» ἔξακολούθησε δὲ τὸ Βουλοδήμος μὲ χαρόγελο.

«Μου σώθηκε τὸ ρετσινόλαδο καὶ τὸ κινίνο. Οι μισοὶ μόρχουνται γι' ἄρρωστοι. «Άλλου πονεῖ ἡ κοιλιά, ἄλλος ἔχει θέρμη, ἀπάντησε δὲ γιατρὸς μὲ κάποια ἀγανάκτηση.

«Ο Βουλοδήμος κούνησε τὸ κεφάλι.

三

·δχτο τοῦ ποναμοῦ προσμένοντας ἥσυχα τὴν προσταγή μου. Ἡρόει καὶ δ ἀγωγιάτης μουσικίδι, καὶ σέρνοντας τὸ ζῶ ἀπὸ τὸ καπίστρο, ζητοῦσε νὰ τὸ φέρει ἀπὸ τὸ γιοφύρι, νὰ περάσουμε δπ' ἐκεῖ.

— Στάσον, τοῦ λέω τοῦ ἀγωγιάτη. Πᾶμε πίσω στὸν κάμπο. Ἐκεῖ, κοντά στὴν κρύα Βρόνστη καθίζουμε καὶ τρῶμε, καὶ στεγνώνεις κ' ἐσύ. Ἐπειτα τραφοῦμε πίσω στὴ χώρα. Τῇ γλύκνα τοῦ χωριοῦ τὴν εἰδα καὶ τηνὲ τάρομα.

(1894)

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

ΔΗΜ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΑΛΥΣΙΔΕΣ

Αρᾶνα μὲ τοῖα μέορι.

*Χαρισμένο
τοῦ ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗ
τοῦ ἀκούγαστον γαλιᾶ
ποὺ κτυπάει ἀλύπητα
μὲ τὴ βαριά του
τῆς λογῆς Ρωμαῖκες ἀλυσίδες.*

ПРОТОЛОГА

Αὲ βλέπω τὴν ἀνάγκην νὰ κονθεντιάσω πλατιὰ μὲ τῶν ἀναγνώστες μου, ξηγώντας τους τὸ σκοπὸν καὶ τὸν τρόπον τῆς δουλεῖας μου. «Οὐαὶ εἴχα γὰρ πῶ πάνον σ' αὐτὸν τὸ ζήτημα, τὸ εἶπα, θαρρῶ, στὰ πρωτόλογα τῶν ἀλλωνῶν ἔργων μου καὶ δταν τις «Ἀλυσίδες» τις χαραχτηρεῖσα, δπως καὶ είναι, πά συνέχεια τῶν «Ζωντανῶν καὶ Πεθαμένων» καὶ τοῦ «Ἄσωτου», γομίζω πῶς είναι δλωσδιόλου περιττὸν μὴ ξαναπᾶ πράματα εἰπωμένα πιά. «Ἐπειτα, καὶ ἀντὶ εἰχῆς ἀκόμα κέφι γὰρ ξαναγνώσω στὸ ζήτημα¹ αὐτὸν ποὺ τόσο μὲ τραβάει καὶ τόσο μούχει ἀλυσοδέσει τὴ σκέψη, τὸ νιώθω πῶς δὲν ἔχω γὰρ πῶ τίποτα πρωτότυπο ὑστερῷ ἀπὸ τὴ σοφῇ μελέτη τοῦ Παλαμᾶ «Γιὰ τὸ δρᾶμα, δχι γιὰ τὸ θέατρο»⁽¹⁾, ὕστερα δηλ. ἀπὸ τὸ ἀληθινὸν αὐτὸν Βαγγέλιο τῆς Ρωμαϊκῆς δραματικῆς τέχνης, ποὺ πρέπει κάθε νέος, δταν καταπιάνεται γὰρ γούψει δρᾶμα, τὸν τὸ μελετάει καὶ γὰρ τὸ καλογχωνένει καὶ ποὺ πρέπει κάθε καλοσυγρέδητος κορυτικὸς (δὲ μαλίνω γὰρ περιοκόνδιος ἄκριτος κορ-

¹⁾ Κοιταξε *K.* Παλαιων Γράμματα. Τόμος *B.* — *Νοσμᾶ* ἀστιθμ. 271 καὶ 272.

στὸν ξάδερφό του καὶ «σιτιστὴ» ἐφώναξε στὸ σαλπιστὴν, ποὺ ἔστεκε μερικὰ βήματα παρέκει πίσω ἀπὸ μιὰ πέτρα.

«Πέις, γιατρέ, ἀπὸ μέρος μου στὸ σιτιστὴ νὰ δώσῃ φυσίγγια στὸ πάλικάρι καὶ γαλέτ', ἀν θέλνω, επρόσθετε ὁ λογαργὸς καὶ ἔφυγε μὲ τὸν ἄξιωματικὸν

του, ἐνῷ ἡ σάλπιγχα ἔκραζε τὸ σιτιστή.
«Κχλὸ παιδί, δραστήριο καὶ μὲ γνώσεις», εἶπε
ὁ γιατρός στὸν Παῦλο, δείχνοντας τὸν ἀνθυπολοχα-
γὸ τοῦ Βουλευτήμου. «Κανένας δὲν τοῦ τῷχε, δταν
μᾶς ἥρθε στὴν ἀρχὴ στὸ τάγμα. Ἐφεδρος λέγαμε
καὶ νησιώτης κιόλα. Κάποιος μάλιστα σωάδελφος
τὸν ἔβασε καὶ μὰ σογιαναστό.»

«Σοσιαλιστή : ο διώρθωση πρωταρχής δ. Παναγιώτη

«Σοσιαλιστή,» οι οιωρυγώσε μηχανικά στην παλαιά.
«Εέρω γά, φίλε μου; Στην ψυχή μου δὲν τὸν
παίρνω. «Οπως τὸν βλέπω μάλιστα, δὲν τὸ πιστεύω,
ἐπρόσθετε ὁ γιατρός, τεντωνόμενος στὸ γιατράκι τοῦ
Βευλοδήμου. Καὶ μαδῶντας ἔνα ἀπάνω στᾶλλο τὰ
σύκα ἀπ' τὴν τσαπέλα τοῦ τελευταίου, ἐξαχολού-
θησε ὡσὲν μονόλογο.

«Ναί, φίλε μου, νησιώτης. Μιὰ ίδεα ήταν κι αυτή για τούς ρουμελιώτες. Δέν είμαστε νά σταθερούμε πιά, θα μας πάρουν τὸ ιότσι οἱ μωράτες. Άκους έκει 'Ακαργάνες καὶ νά τρέμουν τὸ τουφέκι! Όταγ-

τικοὺς τοῦ τύπου καὶ τῆς φυσίνας), ποὺ καταγίνεται καὶ μὲ τὸ θέατρο, νὰν τόχει γι' ἀγχάρι, γιὰ νὰ μπορέσουμε ἔτσι καὶ μεῖς, σιγὰ σιγά, καὶ μὲ τὸν καιρό, τίμια δουλεύοντας γι' ἀ τὸ δράμα κι ὁδοὶ γι' ἀ τὸ δράμα τρόποχτήσουμε θέατρο δικό μας κι ὅχι καρκατόφραξέν είναι θεάτρου, θέατρο ποὺ νὰ δουλεύει τὴν Τέχνη κι ὅχι νὰ μπακαλεύεται τὴν σκηνή, θέατρο ποὺ νὰ διδάσκει κι ὅχι νὰ ξεμανλίζει, Ρωμαϊκό θέατρο.

⁴ Ο Παλαμᾶς στή μελέτη του μοῦ κάνει τὴ μεγάλη τιμὴ νὰ φέρει μιὰ ματιὰ καὶ στὸ ἔργο μουν τὸ δραματικὸ καὶ νὰ τοῦ χαρίζει ἔτοι τὴν ἀδαναστά, ποὺ δίχως τὴ βοήθεια τοῦ μεγάλου μας ποιητῆ οὔτε νὰ τὴν ἀπικρύψει ὁ ἀποκοτοῦσε (²). "Οταν ἔχω στὸ ἐνεργητικοῦ μου μιὰ τέτια γνώμη τοῦ Παλαμᾶ καὶ δταν δ

2) Θὰ μοῦ συνχωρεθεῖ νῦν ἐσηκώσω ἐδῶ τὰ χρυσόλογα τοῦ Παλαμᾶ, δχι μοναχὰ γιατὶ μὲ τιμοῦνε, μὰ καὶ γιατὶ χαραχτη-
ρίζουνε σοφὰ τὸ δραματικὸ μον ἔργο. «Τὰ δύν πρῶτα ἔργα
τοῦ καὶ Ταγκέπουλου (γράφει δὲ Παλαμᾶς) ποὺ προσμένουντε νὰ
τὰ συνεχίζων ἐντελέστερα, μᾶς κάνουν τὴν ἐπεύπειρην ἔργων πιὸ
πολὺν ἰδεολογικῶν παρὰ πλαστικῶν, πιὸ πολὺν γελασιστικῶν παρὰ
ἰδεολογικῶν, πιὸ πολὺν κηρυγματίων παρὰ τῶν γελασιστικῶν. Δεί-
χουν κάποτε πῶς τὴ δραματικὴ τέχνη δὲν τὴ θέλουντε γιὰ νὰ
σταθοῦν καὶ γιὰ νὰ χτίσουν ἀπάνω τῆς, μὰ πῶς τὴ στήσαντες
μιοφύρι γιὰ νὰ περάσουν κάποιον ἄλλον· κάποτε μᾶς φρίζουντες
μ' ἓντα κίνητρο παραστατικοῦ ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς δραματικῆς
τέχνης. Μολαταῖται τὸ περπάτημά τους εἶναι γερός, καὶ κα-

ναρά τὰ σημάδια τους. Στὸν τούρκο τὸ δραματικὸ ποὺ προ-
βάλλει τὴν γάγωνιστοῦντε κάμανε τὴν καλὴ ἀρχὴ μὲν ἡνὶ σὸν και-
νούριο εἶδος κονταροχτύπημα. Κάποιος εσθήτε θάλειος πώς
τοὺς λέπτει· ή ἀγνὴ διμορφία· μὰ φέρνουντε σ' ἡμᾶς χαραχτῆ-
ρες· καὶ κάτι ποὺ πολὺ ἀπὸ χαραχτῆρες· ἔχουν χαραχτήρα.
Καὶ φτάνει γὰρ νὰ πάρουντε ζωὴ καὶ σημασία κξια πολὺ νὰ
τὴν προσέξουμε, σὰν μάποια τραχιὰ πρωτόλιθοματα ἀνάνυμων
καὶ ἀσύμμετρων, ποὺ στέκουντε στὸν κόρμο τῆς Τέχνης πολὺ¹
πιὸ ἀπάνου ἀπὸ τὰ φροντισμένα ψευτοκλασικὰ· ἀντίγραφα τῶν
'Αντικονών καὶ τῶν 'Αφροδιτῶν. 'Ο κ., Ταυκόπουλος δείχνει ὡς
τὴν ὥρα πώς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ τοὺς θέλει ἀλγύστους καὶ
μονοκόμματους, πιὸ πολὺ Σπαρτιέτες παρὰ 'Αθηναῖον, πιὸ
πολὺ ἀλφιερικοὺς παρὰ ἱψενικός· καμιὰ φορὰ ἀφίκει νὰ πα-
ραφανοῦνται οἱ ικλωτές ποὺ τοὺς τραβῇ δεμένους. Καὶ τὰ
σύμβολα ποὺ στέλλωσε γιὰ νὰ χορεύουν γύρο τους χορὸ πολε-
μικὸ οἱ ἄνθρωποι του, ἐννοῶ τὸ γκρέμισμα τοῦ βενέτικου Πύρ-
γου καὶ τὰ Εὐαγγελικά, βέβαια πώς εἶναι τολμηρὰ βαλμένα
καὶ ἀρκετὰ γιὰ νὰ σκανταλίσουν δχι μέντο τοὺς παλιοὺς ἀκι-
νητούς, μὴ καὶ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς φιλελεύθερους, μὰ τάχα ἔχ-
τρούς τῶν ἄκρων, καὶ ὀπαδούς τῆς περίφημης αμέσης δόσου.
Μὰ σοῦ ὑπερβολικὰ καὶ ἀν κριθοῦν, εἶναι τοῦτα σημεῖα, ἀπὸ
τὰ χιουπήτερα, τῆς φεντιάς καὶ τοῦ φωμαντισμοῦ· φωτήσει
γιὰ τὸ γκρέμισμα τοῦ βενέτικου Πύργου τὴν ὥραία καὶ ξά-
στερη διαμαρτύρηση τοῦ ἄγγελον ἰστορικοῦ Φρήμαν· καὶ γὰρ τὰ
Εὐαγγελικά, τὸν κρυφό στοχασμὸ ὅλων τῶν καλοσυνελθετῶν

ματέρην πάει γὰρ σκάση ἀπ' τὸ κακό του.
"Οος ποῦ ἡλθεῖ εἰσιστής καὶ δὲ Παῦλος τὸν ἀ-

Περνοῦν φαράγγια, ἀνεβοκκατεβαίνουν ζυγούς,
σκαρφαλώνουν βράχους δὲ Παῦλος Γέρακας κ' αἱ δε-
καπέντε σύντροφοὶ του. Οἱ ἥλιοις τοῦ μετημεριοῦ τοσί-
ζει, δὲ ἔδρωτας τρέχει, τὰ γόνιατ' ἀποκάνουν τέντωσε
καὶ λύγα. Ποῦ βρίσκονται, ποῦ πᾶν, δὲν ζέρουν. Μό-
νος τοὺς δδηγὸς τῶν τουφεκιῶν δὲ βρόντος, μιὰ τὸν
ἄκον ἀπὸ τὰ ὑψώματα, μιὰ τὸν χάνουν ἀπὸ τῶν
λαγκαδῶν τὰ βάθη. Κάπου βουσούλατζελαδεῖ, ἕσκιος
φουντώνει· στέκουν καὶ ξεδιψοῦν καὶ ξανασαλίουν.
Κἄστερ' ἀνέβι πάλε καὶ ροβόλα καὶ πάντα λόγγοι
καὶ δρυμοί, φουντώματα καὶ θόλοι καὶ ξάγγαντα χλο-
ερά καὶ βοσκοτόπια πρᾶτα· βαθὺς γκρεμός ἐδῶ, ἀ-
γριο χάσμα σάρας, ξερατήλα βράχων· ἵκει εἰδύλλια
λαγκαδῶν, τρυγόνων ἄδυτα, θέριεμ· ἀνθῶν καὶ γάρ-
γρες ἀνάβρες. Μυστήρια κάλλους κλεῖς, φύση τῆς
Ἅπειρος, ἡ ἀνοιξη σ' ἀποστόλισε, μὰ ποιός γυρνάν νὰ
σὲ χαρῇ τὰ μάτια! Σὰ σοῦνορο νὰ σ' εἰδάμε, στὸ
νοῦ ἀπομένεις.

Τὸ λόγο τοῦ ξαδέρφου του θυμάται ὁ Παῦλος· τὰ Γιάννινα δὲν παίρνονται μὲ τοὺς σοφτάδες, δεκάξη

Ψυχάρης μιλάντας γιὰ τὸς «Ζωτανός καὶ Πεθαμένους»⁽³⁾ βρίσκει στὸ δραματικὸ αὐτὸ δοκίμασμα ἀρετὲς ποὺ θὰν τὶς ζούλενε καὶ ἔγας φημισμένος τεχνίτης —διὰ λοιπὸν ἔχω τὰ δυὸ αὐτὰ τιμητικὰ διπλώματα, γελῶ μὲ μερικοὺς ἀγαθοὺς συμπολίτες μοὺ (καμὰ φορά, διαν εἶμαι στὶς καλές μου, καὶ τὸς λυποῦμαι), ποὺ τίποτ' ἄλλο δὲ βλέπουνε στὰ δράματά μου παρὰ ἀρθρα δημοσιογραφικὰ καλογραμένα καὶ κάπως φυτικέρωνα.⁽⁴⁾ Η ἀλήθεια εἶναι πώς δὲ «Ἐρμονας, ποὺ τόπο τὴ λογαριάζω τὴν κοίσιον του, δὲ μοῦ καλομεταχειρίστηκε τὸν «Ἀσωτο»⁽⁴⁾· μοῦ τονὲ σάπισε στὶς ξυλές. Μὰ δοσ τότε κι ἄν πάσιων νὰν τονὲ διφεντέψψω⁽⁵⁾, σήμερα ποὺ ξαναδιαβάζω τὸ δρᾶμα μοὺ ἐκεῖνο, ποὺ ξαναδιαβάζω καὶ τὴν κριτικὴ τοῦ «Ἐρμονα, καθὼς καὶ τὴ δικῆ μου τὴν ἀπάντηση, βρίσκω πώς δὲ στοχαστικὸς «Ἐρμονας δὲν μποροῦσε νὰ γελαστεῖ καὶ πώς δὲ «Ἀσωτος» γιὰ νὰ γίνει δρᾶμα ζητεῖται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ ξαναδούντεται. Η κριτικὴ τοῦ «Ἐρμονα, ίσως γιατ’ εἴτενε τόσο τσουχτερή, μὲ πόνσες, μὰ καὶ μὲ ὀφέλησε. Γράφοντας τὶς «Ἀλνοίδες» τὴν εἶχα στὸ τοῦ μου καὶ σ’ αὐτὴ λρωπτά ποὺ τὰ κατάφερα νὰ μήν ἐν το πίσω τὴν ὑπόθεση τοῦ δραμάτος σὲ δρισμένα πολιτικὰ γεγονότα, δημοσιεύοντας τὸ τελάληρα δὰ τότε, ἀπαντώντας στὴν κριτικὴ του, μὰ τὰς δώσω μὰ κάπια γενικάδα, ἀπλόνωντάς την τὸν ἀλλά καιρη τὴν πολιτικὴ μας συμπερικυκλωσιά.

Τί χτυπάνε οι «*Άλυσίδες*», θάν τὸ δεῖ ὁ ἀναγρώ-
στης διαβάζοντας τὸ δρᾶμα, κι οὔτε ἀξίζει τὸν ιόπο
νὰ ξοδίσουμε τόπο καὶ καιρὸ ξεφασιώνωντας ἐδῶ τὸ
πολιτικό μας ζοῦδι καὶ δείχροντας τὶς δημπνεομένες
πληγές του, ποὺ δλοὶ δὲ τὶς βλέπουν καὶ τὶς μολο-
γοῦν. "Οχι τὰ πολιτικά μας χάλια, μὰ κάπι ἄλλο, γε-
νικώτερο, θέλησα νὰ δείξω στὸ δρᾶμα μου· δι τι ἔδειξα
πάνον κάποιον καὶ στ' ἄλλα δυὸ δράματά μου· τὸν
ἄγωνα δηλ. ποὺ κάνει σήμερα ἡ *Ρωμαΐκη* ψυχή,
λαχταρώντας τὴν *Άλιγθεια*, μὰ μένοντας ἀλυσοδεμένη
στὴν *Πρόδημη*⁽⁶⁾. Κι ἡ διάλεκτα τὴν *Πολιτική* γιὰ

3) *Koltačs u Novjāc* № 97, 148 сн. 1.

⁴⁾ *Koltačes a Novyāč*, 186 vol. 2.

⁵⁾ Κοιταξε «Νουμάση» ἀριθ. 187 σελ. 4, στήλ. 3.

6) Ἰσαμε τῷρα ή Ἀλήθεια, δύως καὶ στὴ ζωῇ μας, νικεῖται καὶ στὸ δράματά μου πάντα ἀπὸ τὴν Πρόληψη. Λογαριάζω στὸ τέταρτο δρᾶμα μου (γιατὶ τόχῳ ἀπὸ τῷρα κτισμένῳ καὶ αὐτὸν στὸ μυαλό μουν) νὰ φέρω τὴν Ἀλήθεια νικήτρα καὶ νὰ δεξεώ τὸ λογῆς θάνατο ή ζωῇ μας ὅτα σπάσουν οἱ ἀλυόδεις τῆς Πρόληψης καὶ μᾶς ὑδειάσου τὴ γνωτὰ ἡ λεγάμενη.

ἀντάρτες δὲν κρατούν το κύκλωμα του τούρκου.
Βούθεια ζήτησε διοικητής των εὐάγων εἶτε
δὲν ἦρθε αὐτή εἰτ' ἀργυρος, δέχθης προχώρεσε. Οι
ἀντάρτες το μαντεύουν ἀπ' τὸ τουφεκίδι ποὺ πυκνώ-
νει, ἀπ' τῶν κανονιῶν τὸν ἀπανωτὸ βρόντο. Τρεις
ώρες βάδισαν νὰ φτάσουν τὸ ἀριστερὸ τοῦ ἔχθρου
καὶ βρέθηκαν μακρύτερα. "Αδικα ξέφρωσαν τὸ λόχο
τοῦ Βουλοδήμου ἀπ' τὰ φουσέκια. 'Απ' τὴν κορφή,
ποὺ σταθήκαν, τὰ βόλια τὸν ἔχθρο δὲ φτάνουν· κι ἐν
θέλουνε νὰ πάν πιὸ μπρὸς, κόβει τὸ δρόμο τὸ ποτα-
μι. Κι αὐτὸ ποῦ βρέθηκε! πῶς θὲς νὰ τὸ περάσουν!
Παιδάς σκονεύεται τοιποὺ καὶ ξαφνιάζεται

Τοιχί' ἡ μέρα τί γλυκά πού πνέει τάγερι. Πιρχί-
σινα καταπράσινα κ' αἱ λόφοι κι δ στενός δ κάμπος,
ποῦ οἱ δλάνθιστες ἀγραπιδίες λευκοροδίουν ἀπλὰ
μονάχα κι δ ποταμός, φίδι ἔκει κάτω, μιὰ χάντεται
καὶ μιὰ ἀσπρογαλίζει. Καὶ μακριά, μὲς ἀπ' τὰ δέν-
δρα, κάτι σὰ σπίτια, σὰν καλύβια φαίνονται καὶ
στὸν καμπάκην κάποια μαυράδια ἀργοταλεύουν. Τάχα
είναι τοῦρκοι, ἢ είναι ραγιάδες χωρικοί, ἢ νάναι μόνο
ἄλογα ἢ γελάδια; Κ' ἡ ἀσπριδέρη λουρίδα ἔκει ζερ-
βά, στὸ φίλιμιδ, στὸ βάθος, τί νάναι, μὴν δ δρόμος
τῶν Γιανίνων; Δὲν πᾶμ' ἔκειθε; Δὲ μᾶς εἴπαγ πᾶς
στρατός δικός μας τὸν φυλάσσει; Μὰ ἀκούστε πῶς